

Ewolucja polsko-niemieckiej wymiany handlowej na przełomie XX i XXI wieku

Handel zagraniczny towarami stanowił i wciąż stanowi główny element szerokiej współpracy gospodarczej Polski z Niemcami. W okresie 1995-2012 polski eksport towarowy do Niemiec zwiększył się ponad 5-krotnie, osiągając w 2012 r. wartość 44,7 mld USD. W tym samym czasie polski import z Niemiec wzrósł również prawie 5-krotnie, osiągając w 2012 r. wartość 40,1 mld USD. W rezultacie wyższej dynamiki polskiego eksportu do Niemiec w porównaniu do dynamiki polskiego importu z Niemiec w bilansie obrotów handlowych Polski z Niemcami pojawiło się dodatnie saldo w 2009 r., a nadwyżka ta wzrosła w 2012 r. do poziomu 4,7 mld USD. Z kolei, według statystyk niemieckich, Polska odnotowała w 2012 r. ujemne saldo w wymianie towarowej z Niemcami na poziomie ponad 11 mld USD. Pojawiające się różnice w saldzie polsko-niemieckich obrotów handlowych wynikają z wielu różnorodnych przyczyn, m.in. z faktu, iż Niemcy doliczają do bilansu obrotów handel wewnątrz jednego koncernu, produkty importowane do Polski spoza UE przez port w Hamburgu ujmuje się w niemieckich statystykach jako eksport z Niemiec do Polski, a import komputerów niemieckich producentów z Chin do Polski wlicza się do niemieckiego eksportu.

Nr 146 / 2013
22'11'13

INSTYTUT ZACHODNI
im. Zygmunta
Wojciechowskiego
Instytut Naukowo-Badawczy,
Poznań

Autor:
Piotr Misztal

Redakcja:
Marta Götz
Radosław Grodzki
Krzysztof Malinowski

Wartość polsko-niemieckiej wymiany handlowej przejściowo obniżyła się w okresie 2008-2009 ze względu na pojawienie się światowego kryzysu finansowego, przy czym w większym stopniu wspomniany kryzys wpłynął na import Polski z Niemiec niż na eksport Polski do Niemiec. Zjawiska kryzysowe w polsko-niemieckim handlu miały jednak przejściowy charakter i przebiegały łagodniej, niż w skali całej Europy. Kolejny spadek obrotów polsko-niemieckiej wymiany handlowej odnotowano w 2012 r., co tym razem stanowiło konsekwencję pogorszenia ogólnej koniunktury gospodarczej w Europie w wyniku nasilających się problemów budżetowych w większości krajów członkowskich strefy euro.

W całym analizowanym okresie Niemcy były najważniejszym partnerem handlowym dla Polski zarówno po stronie polskiego eksportu, jak i importu, przy czym znaczenie Niemiec w handlu zagranicznym Polski istotnie zmniejszyło się w okresie 1995-2012. Mianowicie, udział Niemiec w eksporcie Polski zmniejszył się w trakcie badanego okresu z prawie 40% w 1995 r. do niespełna 25% w 2012 r. Natomiast udział Niemiec w imporcie Polski zmniejszył się z prawie 27% w 1995 r. do niespełna 21% w 2012 r. Z drugiej strony Polska znajdowała się na 10. miejscu wśród najważniejszych odbiorców niemieckich towarów i zajmowała 11. miejsce wśród największych eksporterów towarów do Niemiec w 2012 r.

W okresie 1995-2012 zmieniła się również struktura towarowa handlu Polski z Niemcami, w szczególności po stronie polskiego eksportu. O ile w połowie lat 90. XX w. największy udział w eksporcie Polski do Niemiec miały różne wyroby przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca, to w 2012 r. dominującą grupą towarową w eksporcie Polski do Niemiec były maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy. Ponadto istotnie zmniejszył się w badanym okresie udział różnych wyrobów przemysłowych z ponad 30% w 1995 r. do około 17% w 2012 r. Z kolei w przypadku importu Polski z Niemiec dominującą grupą towarową w okresie 1995-2012 były maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy, a udział tej grupy towarowej pozostawał na zbliżonym poziomie na początku i na końcu badanego okresu. Dodatkowo odnotowano istotny spadek udziału w imporcie towarów przemysłowych sklasyfikowanych głównie według surowca z ponad 30% w 1995 r. do prawie 24% w 2012 r.

Najważniejszymi towarami w handlu Polski z Niemcami pozostawały w 2012 r. produkty wysoko przetworzone, a w szczególności pojazdy mechaniczne i ich części, meble, telewizory i artykuły gospodarstwa domowego. Natomiast w imporcie Polski z Niemiec najważniejszymi towarami w 2012 r. były nafta, oleje bitumiczne, sprzęt telekomunikacyjny, pojazdy mechaniczne i ich części oraz leki.

Istotnym elementem polsko-niemieckiej wymiany handlowej jest handel wewnątrzgałęziowy, polegający na wzajemnej wymianie wyrobów gotowych wytwarzanych w tych samych branżach i gałęziach przemysłu oraz na wymianie części, zespołów i podzespołów wyrobów gotowych. W całym analizowanym okresie można dostrzec systematyczny wzrost udziału wymiany wewnątrzgałęziowej w całkowitych obrotach handlowych Polski z Niemcami z poziomu 50% w 1995 r. do blisko 62% w 2012 r. Największą intensywność handlu wewnątrzgałęziowego odnotowano przy tym w przypadku towarów przemysłowych sklasyfikowanych głównie według surowca oraz maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego.

W celu wskazania najważniejszych zmian zachodzących w polsko-niemieckiej wymianie handlowej na przełomie XX i XXI w. niezbędna jest również analiza i ocena zmian koncentracji towarowej handlu, dywersyfikacji handlu, komplementarności handlu wzajemnego oraz podobieństwa specjalizacji handlowej badanych gospodarek.

Stopień koncentracji towarowej eksportu i importu analizuje się za pomocą wskaźnika koncentracji Hirschmanna, którego wartość wskazuje, czy eksport i import kraju koncentruje się na określonej grupie produktów, czy też jest rozproszony na wiele produktów.

Stopień dywersyfikacji handlu zagranicznego mierzy się za pomocą wskaźnika bilateralnej dywersyfikacji, który informuje, czy struktura towarowa eksportu i importu danego kraju różni się istotnie od struktury towarowej handlu w kraju kontrahenta.

Z kolei stopień komplementarności wzajemnej wymiany handlowej oblicza się za pomocą wskaźnika komplementarności handlu towarowego, którego wartość wskazuje, czy struktura towarowa eksportu jednego kraju odpowiada strukturze importu drugiego kraju. Wreszcie zmiany wskaźnika komplementarności handlowej wskazują, czy profil handlu między dwoma krajami staje się bardziej lub mniej kompatybilny.

Do pomiaru stopnia podobieństwa specjalizacji handlowej gospodarek wykorzystuje się wskaźnik korelacji handlu, którego wartość informuje, czy gospodarki są konkurentami na światowym rynku ze względu na eksport netto tego samego produktu, czy też kraje są naturalnymi partnerami handlowymi, nie konkurującymi bezpośrednio ze sobą ze względu na brak specjalizacji gospodarek w produkcji i konsumpcji tych samych towarów.

W okresie 1995-2012 stosunkowo istotnie zmniejszył się wskaźnik koncentracji eksportu Polski do Niemiec z 0,12 w 1995 r. do 0,09 w 2012 r., co tym

samym świadczyło o wzroście rozproszenia struktury towarowej eksportu. Natomiast wskaźnik koncentracji w imporcie Polski z Niemiec pozostawał w całym badanym okresie właściwie na nie zmienionym poziomie i wynosił około 0,06.

Ponadto w badanym okresie odnotowano spadek stopnia dywersyfikacji eksportu Polski do Niemiec z poziomu 0,54 w 1995 r. do poziomu 0,39 w 2012 r., co wskazywało na wzrost stopnia podobieństwa struktury towarowej eksportu badanych krajów. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku importu Polski z Niemiec, gdzie wskaźnik bilateralnej dywersyfikacji zmniejszył się z 0,35 w 1995 r. do poziomu 0,21 w 2012 r.

Można zauważyć również stopniowy wzrost stopnia komplementarności eksportu Polski do Niemiec z poziomu 0,53 w 1995 r. do poziomu 0,61 w 2012 r. Analogiczna sytuacja występowała w odniesieniu do komplementarności importu Polski z Niemiec, gdzie wskaźnik komplementarności wzrósł z 0,65 w 1995 r. do poziomu 0,67 w 2012 r.

W badanym okresie można zauważyć także występowanie stosunkowo niskich i ujemnych wartości wskaźników korelacji w polsko-niemieckiej wymianie handlowej od 1995 r. do 2005 r. oraz stosunkowo niskich i dodatnich wartości tych współczynników od 2006 r. do 2012 r. Ujemne wartości wskaźników korelacji w polsko-niemieckiej wymianie handlowej do 2005 r. oraz dodatnie wartości od 2006 r. wskazywały, że gospodarki Polski i Niemiec nie konkurowały bezpośrednio ze sobą w sferze handlu towarowego do 2005 r., zaś bezpośrednio konkurowały ze sobą w handlu, począwszy od 2006 r. Sytuacja ta była pochodną występujących różnic w zakresie specjalizacji eksportowej Polski i Niemiec, które to stopniowo zmniejszały się w miarę intensyfikacji wzajemnej wymiany handlowej badanych krajów.

Zgodnie z krótkookresowymi prognozami sporządzonymi przez bank HSBC, polski handel zagraniczny będzie wciąż w najbliższym czasie w dużym stopniu zależny od Europy, a w szczególności od Niemiec, ale również od krajów Europy Środkowej, Wielkiej Brytanii oraz Francji. Przewidywana stabilizacja aktywności gospodarczej w Europie będzie najważniejszym czynnikiem determinującym ożywienie w polskim handlu w okresie 2013-2015. Prognozuje się, że w najbliższym czasie najszybciej będzie rósł import towarów związanych z szeroko pojętym przemysłem i infrastrukturą, w tym m.in. import maszyn przemysłowych, sprzętu ICT, aparatury naukowej i sprzętu transportowego, odzwierciedlający przewidywane cykliczne ożywienie inwestycji w Polsce od 2014 r. Wyżej wymienione sektory będą również w dużym stopniu

determinować polski eksport do Niemiec w krótkim okresie, ze względu na przewidywany wzrost popytu w Niemczech na dobra inwestycyjne.

Z kolei długookresowe prognozy banku HSBC, sięgające 2030 r., wskazują, że Niemcy nadal będą główną siłą napędową handlu zagranicznego Polski. Jednakże przewiduje się, że stosunkowo szybko rozwijające się gospodarki wschodzące Chin i regionu Bliskiego Wschodu przyczynią się do stopniowego spadku znaczenia Niemiec w polskim handlu zagranicznym na rzecz wspomnianych gospodarek, przy czym proces ten będzie raczej długotrwały. Prognozuje się spadek udziału Niemiec w handlu zagranicznym Polski z obecnych 25% do poziomu poniżej 20% w 2030 r. Jednocześnie ocenia się, że proces przesunięcia obrotów handlowych będzie przy tym szybszy po stronie polskiego importu na skutek tańszych dóbr konsumpcyjnych i inwestycyjnych kupowanych z Chin, spychających niemieckie produkty na margines.

Wnioski

Analizując kształtowanie się rozmiarów i struktury polsko-niemieckiej wymiany handlowej w okresie 1995-2012 można wskazać kilka głównych tendencji rozwojowych:

- systematyczny spadek udziału Niemiec w handlu zagranicznym Polski,
- stopniowy wzrost rozproszenia struktury towarowej eksportu Polski do Niemiec,
- powolne upodabnianie się struktury polskiego eksportu do Niemiec do struktury importu Polski z Niemiec,
- stopniowy wzrost stopnia komplementarności polsko-niemieckiej wymiany handlowej,
- dynamiczny wzrost znaczenia handlu wewnątrzgałęziowego w polsko-niemieckich obrotach handlowych.

Powyższe przeobrażenia w polsko-niemieckiej wymianie handlowej można przynajmniej w części wyjaśnić zmniejszającymi się różnicami w zasobach i cenach czynników produkcji między Polską i Niemcami. Jednakże aby polsko-niemiecki handel dalej się rozwijał, konieczne jest ograniczenie lub też całkowite zlikwidowanie tzw. wąskich gardeł, przez które należy rozumieć między innymi brak odpowiednio rozbudowanej infrastruktury transportowej w Polsce. Polska infrastruktura transportowa jest relatywnie słabo rozwinięta w porównaniu do infrastruktury reszty Europy, co prowadzi do istotnego wzrostu kosztów angażowania się przedsiębiorstw w

handel zagraniczny. Infrastruktura transportowa w Polsce odznacza się dość dużą gęstością, ale jej jakość jest stosunkowo niska.

Występujące obecnie, stosunkowo silne, uzależnienie polskiej gospodarki od niemieckiej może w pewnych sytuacjach stanowić istotne zagrożenie z punktu widzenia Polski, bowiem zmiany koniunktury gospodarczej w Niemczech mogą poprzez handel zagraniczny w znaczący sposób oddziaływać na koniunkturę gospodarczą w kraju. Podobne zagrożenia mogą wynikać z silnego uzależnienia polskiego eksportu do Niemiec i polskiego importu z Niemiec właściwie od jednej grupy towarowej – maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego, gdyż pogorszenie koniunktury w tej branży przemysłu może w istotny sposób wpływać na ogólną koniunkturę gospodarczą w Polsce.

Tezy zawarte w tekście wyrażają jedynie opinie autora.

Piotr Misztal – doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny na Wydziale Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, kierownik Zakładu Ekonomii Międzynarodowej, zainteresowania badawcze: międzynarodowe powiązania gospodarcze i finansowe; międzynarodowa integracja gospodarcza.

